

ЕДИН ЦЕНЕН ТРУД ЗА НАЗВАНИЯТА НА ГЕРОИНТЕ НА НАШЕТО ВРЕМЕ

(Сумрова, Ванина. Новите феминални названия в българския език. Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“, София, 2018, с. 195, ISBN: 978-954-322-952-9)

Биляна ТОДОРОВА

Югозападен университет „Неофит Рилски“, България
E-mail: bilyanatorova@swu.bg

A VALUABLE WORK ON THE NAMES OF THE HEROINES OF OUR TIME *Bilyana TODOROVA*

South-West University “Neofit Rilski”, Bulgaria
E-mail: bilyanatorova@swu.bg

Излязлата през 2018 година монография „Новите феминални названия в българския език“ събира на едно място многогодишните изследвания на Ванина Сумрова върху неофеминативите в съвременната речева практика. Представеният труд, който се състои от въведение, шест глави, заключение, приложения и библиография, без съмнение е най-задълбоченото проучване на семантичните и прагматичните характеристики на новите названия на лица жени в българския език, както и на словообразователните модели, които са активизирани при образуването им. Въпреки че на неологизмите са посветени немалко изследвания в последните тридесет години, феминалните названия сравнително рядко са във фокуса на изследователския интерес. Именно затова трудът на Ванина Сумрова е приносен, навременен и нужен.

Във *Въведението* (с. 7 – 24) е представен контекстът, в който възникват изследваните от авторката названия. Както е известно, след 1989 г. сме свидетели на процес на „демократизация“ на използваните езикови средства в публичната сфера, на „обновление на лексиката“ (с. 7), като неофеминативите се оказват немаловажна част от тази лексика. Причините за лексикалните промени са както вътрешноезикови, така и екстралингвистични. Основният външен на езика фактор е „преструктурираното социално пространство“ (с. 9), а добре развитата словообразователна парадигма на нашия език улеснява корелацията между мъжкородовите и женскородовите названия за лица. Друга съществена причина за възникването на феминативи е и промяната в българското езиково мислене, във възприемането на света, поради което според авторката възникват „немалко феминативи с оценъчна или експресивна функция“ (с. 11). В същото време Сумрова отбелязва един много съществен факт, който е специфичен за българския език: че докато в други езици има процес на засилена феминизация под влияние на феминизма, „за българския език подобна причина за увеличеното производство на феминативи не е валидна именно поради заложеното в природата на езика ни противопоставяне по пол, изразявано словообразователно и „подкрепяно“ по такъв начин.“ (с. 11).

Във встъпителната част са представени и обектът на труда, а именно *новите имена в българския език, назоваващи жени*, и неговият предмет – въпросите, които са свързани със създаването, особеностите, функционирането и лексикографското им описание (с. 14). Целта на монографията е да се представят неофеминативите с оглед на активните словообразователни модели, семантиката на тези лексеми, техните особености, стилистичната им окраска и нормативността им (с. 15). Както се вижда, амбициозната цел, която впрочем е изпълнена в пълнота, включва всички аспекти на образуването и реализацията на новите лексеми, назоваващи лица жени. Използваният метод е този на лингвистичното описание, извършвано чрез структурно-семантичен, функционално-прагматичен, социолингвистичен, социокултурен и проспективен подход (с. 18).

От особена важност е критерият, по който една дума бива определена като неологизъм. Ванина Сумрова предлага, според мене съвсем адекватно, една компилативна дефиниция: „нов спрямо непосредствен предходен етап (в даден език или в някой негов пласт или сфера на употреба) елемент – лексема, словосъчетание, фразеологична единица или тяхно значение,

който назовава нов референт или има експресивна цел и който вече е част или може да стане част от езиковата система“ (с. 19). Много прецизно са представени подводните камъни при определянето на думите като нови – не съвсем ясната граница между okazaionalизмите и неологизмите, неадекватното в някои случаи представяне на тази лексика в лексикографските описания и пр.

Корпусът, който авторката е събрала, е изключително богат, бих казала дори впечатляващ, и включва както лексеми, присъстващи в двата речника на новите думи (РНДЗБЕ, 2001¹; РНДБЕ, 2010²), така и употреби, характерни за медийната реч и за интернет комуникацията.

Първа глава представя номинационните похвати, чрез които неофеминативите се образуват. Авторката посочва, че най-често използвано е словообразуването, като суфиксацията е най-активният словообразователен начин (с. 27). За основа на новите названия служат най-често мъжкородови имена, но има редица изключения, които авторката е описала подробно (с. 31 – 34). Продуктивните наставки са -к(а), -иц(а), -ичк(а), -ш(а), -кин(я), -ин(я), -ес(а), -а, -ин(а) (с. 34 – 36). Представени са, разбира се, и останалите активни модели – композиция, универбиране, словообразуване по синтактичен модел. На последния начин е обърнато специално внимание, тъй като двукомпонентната структура, при която съществително име (главно от чужд произход) или пък абривиатура служат като предпоставено несъгласувано определение на друга дума и образуват с нея синтактично единство, е с висока фреквентност в последно време (с. 44 – 57). За разлика от словообразуването, вторичната номинация и заемането не са твърде активни начини за образуване на нови думи за лица жени.

Втората глава представя различни класификации на изследваните лексеми (словообразователна, семантична, стилистична, според отклоненията от книжовните норми, хронологична), като особено внимание е обърнато на семантичната класификация. Оказва се, че най-голяма част от неофеминативите обозначават професионални названия или названия на лица жени според заниманието, длъжността, званието и пр. Останалите названия са по-малко и са разнородни. Някои от новите названия са номинати на понятия, които са съществували и преди изследвания период, други обозначават нови понятия. В корпуса се срещат както семантично мотивирани, така и семантично немотивирани названия. Първите, съвсем естествено, са преобладаващата част от номинатите, а вторите са от типа *миска*, *фронтуомънка/фронтуоманка*, *донжуанка* и под.

Особено интересна е стилистичната класификация. Наред с типично стилистично маркираните имена, обособени по групи, Сумрова поставя въпроса за стилистичната характеристика на неофеминативите, назоваващи лицата жени по професия, длъжност, звание, пост. Тези названия тя разделя в две основни групи – едните, за които книжовната норма препоръчва маскулинизирани, и такива, при които, пак книжовната норма, „санкционира“ маскулинизацията. Авторката защитава тезата си (различна от тази на някои колеги), че и едните, и другите неофеминативи не са маркирани като разговорни. Поради „конкурентността“ на много от феминативите с мъжкородовите имена, изследователката им обръща специално внимание в *третата глава*.

В нея авторката обстойно разглежда причините и факторите за маскулинизацията. Основната причина за нейното широко разпространение е привнесеният от руския език модел на назоваване, но съществуват редица допълнителни причини, свързани със спецификите на употреба на лексемите. Специално е спомената конкурентната употреба на мъжколична лексема и феминатив в редица текстове, като причината за това е еднаквостта на приписвания на лицето признак (с. 86). Не е подмината и щекотливата тема, засягаща маскулинизацията на имена, назоваващи длъжности, постове, звания и съществуващите разлики между езиковата норма и речевата практика, узуса. Описани са схващанията на много от водещите ни лингвисти, представени са и емпирични анкетни данни за езиковите нагласи към названията на лица жени. Резултатите показват, че по-често анкетиранията са посочили като правилни маскулинизиранията варианти дори в случаите, когато те не са нормативни. Изводът, който прави В. Сумрова, е, че

¹ РНДЗБЕ (2001) Речник на новите думи и значения в българския език, София: Наука и изкуство.

² РНДБЕ (2010) Речник на новите думи в българския език. София: Наука и изкуство.

маскулинизацията е зависима от различни фактори, което води до колебания в речевата практика.

В *четвъртата глава*, озаглавена „Особености на неофеминативите“ авторката представя парадигматичните отношения, в които влизат изследваните от нея лексеми, като е отбелязано, че най-голям дял заемат синонимите, следвани от омонимите, а антонимите и паронимите сред неофеминативите са единични лексеми. Синонимията най-често възниква поради възможността за прибавяне на различни суфикси към една и съща основа, макар, разбира се, това да не е единственият модел.

Пета глава засяга лингвокултурологичните аспекти на изследваното от авторката явление. Много важни са изводите, които тя прави на базата на класификацията на неофеминативите: че те принадлежат на различни концептосфери; че онези от тях, образувани от мъжкородово неологично съответствие, вербализират присъствието на жените в определени сфери; че много от названията представят различни страни от живота на жените днес – техните интереси, качества, характеристики и пр.

Шестата глава разкрива някои проблеми при лексикографското описание на неофеминативите – въпросът днес е не дали, а каква част от лексемите трябва да бъде представена в речниците, а така също и по какъв начин трябва да бъдат описани иначе разнородните названия на лица жени. В *Заключението* са обобщени основните изводи, представени в този забележителен научен труд, който ще намери читатели не само сред езиковедите, но и сред онези, които се интересуват от това как езикът се влияе от промените в обществото и по какъв начин отразява присъствието на жените в публичната сфера. Присъствие, което не е незабелязано, защото, ако отново цитираме авторката на това ценно изследване, „новите феминативи показват, че „героите на нашето време“ не са само мъже, но и жени“ (с. 142).